

Oslo tingrett - TOSLO-2011-188627-6

Instans	Oslo tingrett - Beslutning.
Dato	2012-04-11
Publisert	TOSLO-2011-188627-6
Stikkord	22. juli-saken. Straffeprosessloven § 289a første og annet ledd.
Sammendrag	Beslutning om de fornærmedes rett til å overhøre hverandres forklaringer under hovedforhandlingen i 22. juli-saken.
Saksgang	Oslo tingrett TOSLO-2011-188627-6 (11-188627MED-OTIR/05). Anket til Borgarting lagmannsrett LB-2012-63457, hvis kjennelse ble opphevet ved Høyesteretts ankeutvalgs kjennelse HR-2012-952-U, og LB-2012-75053.
Parter	Den offentlige påtalemyndighet mot A.
Forfatter	Tingrettsdommer Wenche Elizabeth Arntzen.

Foranlediget av spørsmål fra advokat Cathrine Grøndahl, som er oppnevnt bistandsadvokat i saken, tok retten i epost 12. mars 2012 opp med påtalemyndigheten, forsvarerne og de koordinerende bistandsadvokater om det var innvendinger mot at de fornærmede gis anledning til å overhøre andre fornærmedes forklaringer før de selv avgir forklaring under hovedforhandlingen.

Så vel påtalemyndigheten, forsvarerne og de koordinerende bistandsadvokatene har avgitt skriftlig uttalelse. Videre har advokat John Christian Elden, som er oppnevnt bistandsadvokat i saken, avgitt uttalelse. Spørsmålet ble også drøftet under saksforberedende konferanse 22. mars 2012. Bistandsadvokatene fikk etter anmodning frist til 28. mars 2012 med å inngi ny uttalelse, samtidig som partene fikk frist til 10. april 2012 med eventuelt å kommentere uttalelsen.

Tiltaltes forsvarere har motsatt seg at det gjøres unntak fra hovedregelen i straffeprosessloven § 289a annet ledd om at de fornærmede ikke skal kunne overvære hverandres forklaringer for så vidt gjelder de fornærmede etter tiltalens post II. Det vises til at det dreier seg om et stort antall unge fornærmede, og at flere av dem har avgitt forklaringer som ikke samstemmer med andre fornærmedes forklaringer. Mange av de fornærmede ble først avhørt av politiet lang tid etter 22. juli 2011, og de har både før og etter politiavhøret blitt eksponert for en betydelig medieomtale av hendelsesforløpet den aktuelle dagen. Forsvaret mener det er en stor fare for at de fornærmede allerede er påvirket av andre fornærmedes forklaringer, men mener samtidig at denne påvirkningen ikke bør forsterkes ytterligere ved at fornærmede overhører andre fornærmedes forklaringer før de selv avgir forklaring under hovedforhandlingen.

Påtalemyndigheten har vist til at de faktiske forhold er erkjent, men samtidig fremholdt at de fornærmedes forklaringer, særlig i tilknytning til Utøya, vil være viktige for rettens oppfatning av hvordan tiltalte oppførte seg da han befant seg på øya. Ved å la de fornærmede, mange av dem mindreårige, overhøre hverandres forklaringer i retten, vil det kunne oppstå tvil om de klarer å skille mellom det som er selvopplevd og det de har hørt gjennom de andres forklaringer. Hensett til forsvarers innvendinger, mener påtalemyndigheten at det ikke bør gjøres unntak fra lovens hovedregel.

De koordinerende bistandsadvokatene har gjort gjeldende at straffeprosessloven § 289a annet ledd annet punktum om at de fornærmede ikke skal overhøre hverandres forklaringen ikke gjelder i de tilfeller tiltalte avgir forklaring før de fornærmede. I nærværende sak skal de fornærmede forklare seg etter tiltalte, og deres rett til å være til stede reguleres da av straffeprosessloven § 129. Under enhver omstendighet bør de fornærmede gis

anledning til å overhøre hverandres forklaringer. Det er særlig vist til at forklaringene vil ha liten betydning for avgjørelsen av skyldspørsmålet og straffespørsmålet. Når det gjelder tilregnelighetsspørsmålet, vil dette bli behørig belyst gjennom de rettsoppnevnte sakkyndiges utredninger og forklaringer. Den omstendighet at det er tale om unge fornærmede gjør dem ikke lettere påvirkelige, slik påtalemyndigheten synes å forutsette. De fornærmede har for øvrig avgitt forklaringer til politiet, og i den utstrekning det måtte være avvik mellom forklaringene, vil politiforklaringene kunne leses opp. Mange av de fornærmede har også lest hverandres politiforklaringer og flere av dem har gitt intervjuer i media. Forklaringene deres er derfor allerede kjent. Det er uansett grunn til å anta at medias rapportering fra hovedforhandlingen vil være massiv, slik at fornærmede som måtte ha ønske om å gjøre seg kjent med detaljer fra andres forklaringer under hovedforhandlingen, lett vil kunne skaffe seg dette. De fornærmede er påført store påkjenninger, og for mange vil det være viktig å få høre hva deres venner ble utsatt for og hvordan de opplevde handlingene. Det vil også oppstå «logistikkproblemer» hvis man velger en løsning hvor fornærmede ikke får høre hverandres forklaringer.

Advokat John Christian Elden har i epost 15. mars 2012 anført at hensynene bak hovedregelen i straffeprosessloven § 289a ikke gjør seg gjeldende med særlig tyngde i vår sak. De fornærmede har rett til forutgående dokumentinnsyn og tiltalte, som har erkjent de faktiske forhold, skal forklare seg før de fornærmede. Han har i tillegg anført følgende:

I denne saken er det dessuten slik at de øvrige fornærmede i stor utstrekning også er vitner i relasjon til den enkelte fornærmedes sak. Det er ingen hjemmel for å utelukke en fornærmet fra å overhøre vitneforklaringer generelt, og den enkelte fornærmede har anledning til å kommentere alle vitneforklaringer som måtte bli avgitt underveis.

Verdien av å kunne følge sin egen sak fullt ut må i denne saken veie tyngre enn siktedes ønske om at de ikke skal være tilstede og høre hva som har skjedd med deres venner og bekjente i relasjon til den sak der de selv er fornærmet. Bevisvekten av den enkelte fornærmedes forklaring er på ingen måte noe avgjørende eller fellende bevis. Det synes i hovedsak å være oppfylt gjennom tiltaltes egen forklaring.

Det bes derfor om at det også gjøres unntak fra strpl § 289a annet ledd, og ikke bare fra første ledd knyttet til tiltaltes forklaring.

Retten bemerker:

Straffeprosessloven § 289a første og annet ledd regulerer forklaringene under hovedforhandlingen fra fornærmede med bistandsadvokat og tiltalte. I første og annet ledd heter det:

Fornærmede med bistandsadvokat forklarer seg som hovedregel før tiltalte.

Dersom det er flere fornærmede med bistandsadvokat i samme sak, bør tiltalte gis anledning til å forklare seg etter hver fornærmet. Fornærmede bør ikke høre på andre fornærmedes forklaringer før de selv forklarer seg.

Retten er ikke enig med de koordinerende bistandsadvokatene i at straffeprosessloven § 289a annet ledd annet punktum om at de fornærmede ikke bør overhøre hverandres forklaringer før de selv forklarer seg, er forbeholdt de tilfelle der tiltalte forklarer seg etter de fornærmede. Hensynet til sakens opplysning, som begrunner bestemmelsen, gjør seg gjeldende på samme måte i begge situasjoner, jf. den generelle begrunnelsen i NOU 2006:10 s. 241. Hvorvidt tiltalte skal forklare seg før eller etter de fornærmede er et annet spørsmål, som sakens parter i stor grad har herredømme over, jf. Ot.prp.nr.11 (2007-2008) s. 72.

Retten går så over til å vurdere om de fornærmede bør gis anledning til å overhøre hverandres forklaringer.

Retten har forståelse for at de fornærmede fra Utøya ønsker å overhøre hverandres forklaringer, og viser til bistandsadvokatenes anførsler om at det for mange vil være viktig å få høre hva deres venner ble utsatt for og hvordan de opplevde 22. juli 2011.

Retten mener likevel at hovedregelen i straffeprosessloven § 289a annet ledd annet punktum ikke bør fravikes. Sakens alvor sammenholdt med hensynet til sakens opplysning taler for at de fornærmede fra Utøya forklarer seg uten først å ha overhørt andre fornærmedes forklaringer.

Selv om tiltalte erkjenner de faktiske forhold, vil spørsmålet om hans tilregnelighet på gjerningstidspunktet stå sentralt under hovedforhandlingen. Det foreligger to sakkyndige rapporter med motsatt konklusjon, og retten legger til grunn at også forklaringene fra de fornærmede på Utøya vil kunne bidra til å kaste lys over

tilregnetighetsspørsmålet. Det vises i denne forbindelse til epost 20. februar 2012 fra den sakkyndige Synne Sørheim hvor hun som svar på rettens spørsmål om omfanget av de sakkyndiges tilstedeværelse under hovedforhandlingen, blant annet skriver at «vitneavhør der det er gjort personlige observasjoner/har vært kommunikasjon med observanden anses av de sakkyndige å belyse de sakkyndiges mandat ytterligere».

Retten mener faren for å bli påvirket av andre fornærmedes forklaringer, kanskje særlig på det ubevisste plan, er til stede. Andres forklaringer vil kunne fylle ut svikt i egen hukommelse eller supplere egne opplevelser, eventuelt gi dem en annen valør. Slike nyanser vil det kunne være vanskelig å rette opp gjennom opplesning av de fornærmedes politiforklaring. Bevisverdien av de fornærmedes forklaringer vil følgelig kunne svekkes dersom de har overhørt forklaringene fra andre fornærmede når de selv avgir sin forklaring.

Til advokat Eldens anførsel om at de fornærmede også er vitner i «hverandres sak», vises til NOU 2006:10 kapittel 9.8.3.2, der det forutsettes at hovedregelen i § 289a kommer til anvendelse nettopp i slike situasjoner:

Er det flere fornærmede, kan det av hensyn til sakens opplysning være uheldig om de får overhøre andre fornærmedes forklaring i retten før de selv forklarer seg. Særlig gjelder det dersom de skal forklare seg om det samme eller likeartede forhold. Utvalget foreslår derfor en bestemmelse om at flere fornærmede i samme sak ikke bør høre på hverandres forklaringer før de selv forklarer seg, se forslag til ny § 289a første ledd tredje punktum.

Forklaringene fra de fornærmede på Utøya vil langt på vei dreie seg om «det samme eller likeartede forhold». Retten vil for øvrig bemerke at selv om de fornærmede er sterkt berørt av saken, har de ikke formell partsstatus, slik advokat Elden synes å forutsette.

Når det gjelder anførselen om at de fornærmede allerede har rett til innsyn i hverandres politiforklaringer, er det uklart for retten i hvilken grad de fornærmede på Utøya har satt seg inn i hverandres politiforklaringer. Retten tar ikke stilling til innsynsrettens rekkevidde, men legger til grunn at en rett til å overhøre hverandres forklaringer under hovedforhandlingen uansett vil kunne svekke verdien av egen forklaring slik som beskrevet over.

Bistandsadvokatene har tidligere uttalt at det vil oppstå «logistikkproblemer» dersom de fornærmede ikke gis anledning til å overhøre hverandres forklaringer. Retten legger til grunn at de fornærmede vil overholde forbudet om å overhøre hverandres forklaringer selv om de har adgangsbetegnelse som gjelder under hele hovedforhandlingen. I henhold til påtalemyndighetens bevisoppgave med fremdriftsplan begynner de fornærmede fra Utøya sine forklaringer 14. mai kl. 09 00. Fra dette tidspunkt kan de fornærmede fra Utøya ikke være til stede før de selv har avgitt sin forklaring. Det står dem fritt å overvære forhandlingene frem til dette tidspunkt, herunder aktors innledning og forsvarers kommentarer, tiltaltes forklaring og forklaringene til de fornærmede i Regjeringskvartalet,

Under saksforberedende konferanse 22. mars 2012 ble det avklart at forsvarerne ikke hadde innvendinger mot at fornærmede under tiltalens post I (Regjeringskvartalet) overhøres av andre fornærmede. Retten kan ikke se at en tillatelse til å overhøre disse fornærmedes forklaringer vil gå utover sakens opplysning. Ingen av de fornærmede i Regjeringskvartalet traff tiltalte, og deres forklaringer antas derfor å være av mindre betydning for tilregnetighetsspørsmålet. For disse fornærmede gjøres det unntak fra hovedregelen i § 289a annet ledd annet punktum.